

Станіслав О.В.

УО ВЕНУ ім. Л. Українки, м. Луцьк, Україна

ГРАФІЧНА СЕПАРАТИЗАЦІЯ: НОВИЙ ПОГЛЯД НА ЧЛЕНУВАННЯ ТЕКСТУ

Графічна система сучасної французької мови представляє собою достатньо узвичаєну, чітко організовану й водночас гнучку систему, яка здатна адекватно відображати всі нюанси зародження, руху та продукування людської думки. Під „графічною системою” розуміємо, передусім, функціонування пунктуаційних знаків та інших графічних одиниць, що надають мовцю значні можливості в організації писемного мовлення. На сучасному етапі розвитку письма пунктуація французької мови перетворилася на потужний змістовий та стилістичний засіб вираження. Наразі вона досягла такого рівня еволюції, що стала продуктивним виразником найтонших відтінків змісту, інтонації, ритму й авторського стилю. Сприйняття сутності пунктуації як живої системи, яка постійно розвивається, удосконалюється допомагає зрозуміти тенденції використання письмових знаків та представляє завжди актуальну тему для дослідження.

Відомо, що основна функція писемних знаків (графічної системи загалом) – членування, поділ тексту, виокремлення його елементів, інакше кажучи, письмове оформлення написаного в цілях полегшити розуміння читачем повідомлення, посилити ефективність комунікації. У даній статті пропонуємо розглянути комплементарні функції членування тексту, коли до основного значення графічних знаків (пунктуаційних, зокрема) додається їх стилістична, експресивна навантаженість, контекстуальна обумовленість використання; як результат – відбувається ускладнення та розширення їх визначальних функціональних можливостей [1, с. 34].

Насамперед укажемо, що ми послуговуватимемось терміном „графічна сепаратизація” у широкому тлумаченні, який позначає будь-який поділ, членування тексту, що організовує його на письмі.

Спостережено, що з середини ХХ століття, виконуючи свої основні функції (членувати, виділяти, виокремлювати), графічна сепаратизація французької мови набуває додаткових можливостей, які пов’язані зі стилістичними завданнями мови – актуалізація висловлення. Маємо на увазі нерегламентоване, ситуативне, авторське використання знаків, що сприяє більш повній і глибокій передачі змістового та емоційного наповнення тексту.

Матеріалом дослідження слугуватимуть тексти художньої літератури французьких письменників ХХ століття, що віддзеркалюють нові тенденції розвитку та особливості функціонування сучасної французької пунктуації. Власне у художніх текстах автор за допомогою пунктуаційних знаків може передати найтонші відтінки значення, відчуттів, що не можуть бути виражені лише вербально. Пунктуація у такому разі стає одним із найяскравіших та найефективніших засобів виразності.

Своєрідність синтаксичної будови художніх творів ХХ століття полягає в активному використанні розмовних конструкцій, що відтворюють невимушеність спілкування з читачем, експресивність мовлення, спонтанність мислення, які потребують особливого пунктуаційного оформлення [3, с. 118]. З точки зору класичного синтаксису, фіксування розмовної мови на письмі не завжди вкладається у звичні схеми та стандартні моделі. Як наслідок – поряд із пунктуацією регламентованою, нормативною виникає пунктуація нерегламентована, авторська, стилістична, експресивна тощо.

У межах нашої розвідки проаналізуємо вживання лише окремих знаків французької графічної системи за умови, коли вони отримують нове значення, розширюючи свої визначальні, початкові функції. В контексті означеної проблеми розглянемо функціональні можливості таких найбільш виразних пунктуаційних знаків французької писемної мови, як крапка та крапка з комою. Вважаємо, що розбір конкретних прикладів дозволить нам прослідкувати основні закономірності розвитку французької графічної системи в цілому.

Традиційна роль крапки зводиться до членування (поділу) тексту на окремі розповідні речення. Встановлено, що сьогодні крапка може розривати граматично цілісну структуру, створюючи тим самим певні змістові та інтонаційні акценти. Таке явище є широко розповсюдженим у сучасній літературі, воно пов'язано з бажанням передати відзнаки розмовної живої мови та отримало назву „синтаксичної сепаратизації” [2, с. 78]. Відокремленими (сепаративними) крапками частини висловлення зберігають тісні синтаксичні зв'язки з членами базового речення, але позиційно вони є самостійними. Маркованими крапками можуть бути як окремі слова, приміром:

Tout à coup, je me demande si mon oncle ne s'est pas ouvert les veines parce que cette adolescente l'a désespéré par ses affeteries. Absurde! (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 171).

Je m'en vais, je me sens vague. Je n'ose pas prendre de décision. Si j'étais sûr d'avoir du talent... Mais jamais – jamais je n'ai rien écrit de ce genre ; des articles historiques, oui, – et encore. Un livre. Un roman. [...] Un livre. Naturellement, ça ne serait d'abord qu'un travail ennuyeux et fatigant, ça ne m'empêcherait pas d'exister ni de sentir que j'existe (J-P Sartre. *Nausée*, p. 249);
так і групи слів:

Ce n'était plus la princesse hautaine et railleuse de notre première entrevue. L'uræus d'or ne se dressait plus sur son front. Pas un bracelet, pas une bague (Pierre Benoit. *L'Atlantide*, p. 232).

Daniel prend du thé le matin, rappelez-vous, Gisèle. Jamais de café au lait. Encore moins de chocolat (Hervé Bazin. *Au nom du fils*, p. 25);
або ж цілі речення:

Je savais. Et je ne voulais pas savoir (Hervé Bazin. *Au nom du fils*, p. 79).

Son père ne s'est pas remarié. Mais il a commencé à boire (Henri Troyat. *Le marchand de masques*, p. 17).

Як бачимо, слова, групи слів, що відірвані від основного висловлення, стоять після крапи, а отже виокремлюються графічно й інтонаційно (паузи значно довші). Кожен наступний елемент висловлення ніби виникає у свідомо-

сті не відразу, а в процесі роздумів, що створює переривчастість інтонації, імітує природність, безпосередність живого мовлення.

Отже, розвиток комплементарних значень крапки йде по шляху заглиблення її змістової значущості, інтелектуальної та емоційної напруги. Констатуємо, що даний пунктуаційний знак є активним знаком французького синтаксису, який розширює свої стилістичні можливості.

Як було зазначено вище, синтаксична сепаратизація входить у систему літературних прийомів, що слугують виразності мовлення, акцентують певні моменти висловлення, створюють емоційну напруженість та змінюють ритмомелодію сучасного тексту загалом. Приміром, імітуючи процес медитацій, алогічність мислення, переривчастість, плутаність думки екзистенціаліст Ж.-П. Сартр у своєму творі використовує такі сепаратизовані фрази, що марковані крапками:

Quand on vit, il n'arrive rien. Les décors changent, les gens entrent et sortent, voilà tout. Il n'y a jamais de commencements... Après ça, le défilé recommence, on se remet à faire l'addition des heures et des jours. Lundi, mardi, mercredi. Avril, mai, juin. 1924, 1925, 1926. Sa chemise de coton bleu se détache joyeusement sur un mur chocolat. Ça aussi ça donne la Nausée. Ou plutôt c'est la nausée. La Nausée n'est pas en moi : je la ressens là-bas sur le mur, sur les bretelles, partout autour de moi. Elle ne fait qu'un avec le café, c'est moi qui suis en elle (J-P Sartre, Nausée, p. 34).

Bon Dieu ! c'est moi qui vais mener cette existence de champignon ? Qu'est-ce que je ferai de mes journées ? Je me promènerai. J'irai m'asseoir aux Tuileries sur une chaise de fer – ou plutôt sur un banc, par économie. J'irai lire dans les bibliothèques. Et puis ? Une fois par semaine le cinéma. Et puis ? Est-ce que je m'offrirai un Voltigeur, le dimanche ? Est-ce que j'irai jouer au croquet avec les retraités du Luxembourg ? A trente ans ! J'ai pitié de moi (J-P Sartre. Nausée, p. 242).

Письменник намагався розкрити причини невлаштованості людського існування, сенс життя, використовуючи для цього внутрішню нарацію своїх героїв, а відтак і розчленований синтаксис. Таке синтаксичне оформлення свідомо позбавлене книжкової ординарності. Можна стверджувати, що прослідковується тенденція до стислості, економності, лаконічності висловлення і разом з тим до його інформаційної та емоційної місткості.

Таким чином, крапка, окрім свого основного значення, отримує додаткове навантаження – виокремлює та акцентує сегменти висловлення. Саме в цій незвичній для себе функції крапка стає стилістично значущим знаком. Новизна її вживання надає літераторам нові можливості для втілення своїх творчих намірів.

Аналіз матеріалу показав, що такий пунктуаційний знак, як крапка з комою у сучасній французькій літературі також наповнюється новими функціональними можливостями, посилюючи свої виражальні якості. У синтаксисі французької мови крапка з комою виконує конкретне завдання: указує на межі синтаксичних відрізків-блоків, які представляють завершені в смисловому та граматичному відношеннях речення, що перебувають у більш тісному зв'язку, ніж розділені крапкою окремі речення. Як бачимо, крапка з комою на сьогоднішній час – знак достатньо обмежений умовами вживання. Проте, прослідковуються тенденції, що вказують на якісні зміни в знаку та посилення його семантичних показників. Знак усе більше використовується як фіксатор змістових розривів у тексті, він

роз'єднує тематичні частини речення, допомагає перерозподілити семантичні акценти. В цьому крапка з комою функціонально нагадує крапку:

La cité elle-même (Oran), on doit l'avouer, est laide. D'aspect tranquille, il faut quelque temps pour apercevoir ce qui la rend différente de tant d'autres villes commerçantes, sous toutes les latitudes. Comment faire imaginer, par exemple, une ville sans pigeons, sans arbres et sans jardins, où l'on ne rencontre ni battements d'ailes ni froissements de feuilles, un lieu neutre pour tout dire ? Le changement des saisons ne s'y lit que dans le ciel. Le printemps s'annonce seulement par la qualité de l'air ou par les corbeilles de fleurs que de petits vendeurs ramènent des banlieues ; c'est un printemps qu'on vend sur les marchés. Pendant l'été, le soleil incendie les maisons trop sèches et couvre les murs d'une cendre grise ; on ne peut plus vivre alors que dans l'ombre des volets clos. En automne, c'est, au contraire, un déluge de boue. Les beaux jours viennent seulement en hiver (A. Camus. La peste, p. 33).

Avec ses yeux cuits persillés de cils ras, son gros d'oie balancé sur des pieds plats, sa voix cacardée du fond de la gorge, Mme Caroux manquait d'allure et le savait. Mais elle savait aussi que dans échelle sociale elle avait grimpé depuis sa naissance ; et Mme Rezeau, descendu (Hervé Bazin. Cri de la chouette, p. 45).

Як засвідчують приклади, крапка з комою не просто членує текст, а несе інформаційне, змістове, емоційне навантаження, наповнюється новими зображальними можливостями та поглиблює свої стилістичні якості.

Досліджуваний матеріал доводить, що за допомогою сепаратизації мовець виокремлює необхідну йому інформацію, розставляє семантичні акценти, наголошує на них, розвиває або ж уточнює деталі висловлення. На прикладі лише двох пунктуаційних знаків французької графіки, можна стверджувати, що з метою імітації розмовного мовлення, членування тексту часто відбувається на основі усної вимови, з численними паузами та інтонаційними особливостями. Встановлено, що в таких випадках графічні знаки наповнюються новими, комплементарними функціональними можливостями, стають стилістично значущими та контекстуально обумовленими. На нашу думку, це підтверджує тезис про постійний рух у графічній системі французької мови, про поступове якісне оновлення та динамічний розвиток письма в цілому. Графічно розділяючи, членуючи текст, процес сепаратизації тим самим зв'язує його, об'єднує всі його елементи, робить його цілісним як у графічному, так і в семантичному планах.

Перспективним вважаємо дослідження особливостей графічного оформлення сучасного тексту за допомогою інших пунктуаційних знаків французької писемної мови, приміром, таких як три крапки, абзац тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРЫ

1. Акимов Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка / Г. Н. Акимов. – М.: Высшая школа, 1990. – 160 с.
2. Андриевская А. А. Явления „сепаратизации” в стилистическом синтаксисе современной французской художественной прозы / А.А. Андриевская // Филологические науки. – 1969. – №3. – С. 77-83.
3. Реферовская Е. А. Синтаксис современного французского языка / Е.А. Реферовская. – Л.: Наука, 1969. – 236 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Bazin H. Au nom du fils. – Éditions du Seuil. – 1960, 380 P.
2. Bazin H. Cri de la chouette. – Éditions Bernard Grasset. – 1972, 282 P.
3. Benoît P. L'Atlantide. – Paris : Éditions Gallimard. – 1988, 351 P.
4. Camus A. La peste. – Librairie Larousse. – 1971, 157 P.
5. Sartre J-P. Nausée. – Paris : Éditions Gallimard. – 1938, 239 P.
6. Troyat H. Le marchand de masques. – Éditions V. D. P. – 1994, 212 P.

УДК 81: 008

Сукаленко Т.Н.

УО НУНС, г. Киев, Украина

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ДИСКУРС КАК СФЕРА АКТУАЛИЗАЦИИ ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫХ ТИПАЖЕЙ

Украинский художественный дискурс XIX в. – «целостный комплекс традиций и новаторства в литературном процессе, объединенный единством идейно-эстетических закономерностей. В это время происходило становление и формирование художественного сознания народа, органически связанным с его общественно-экономической, политической и культурной жизнью, с развитием национального сознания, с борьбой за национальное и социальное освобождение» [2].

Писатели XIX века в своих произведениях не только отражали основные черты своего времени, общественно-исторический опыт личности, но и духовный опыт, богатство индивидуальных человеческих характеров, общечеловеческие идеалы и стремления [2]. Они сформировали разветвленную систему литературных типажей того времени, определили типичные отношения между ними.

Художественный образ, как пишет В.А. Маслова, «созданный талантливым художником в произведении, помогает проникнуть во внутренний мир человека, помогает понять многомерность его личности. Духовный облик личности, мир ее ценностей, идеалов, устремлений выражаются в чертах характера и стереотипах поведения, методах мышления, социальных и жизненных целях, все это и составляет основу содержания художественного образа» [6, с. 20-21].

А.Н. Сирант заметила: «<...> в языке литературных произведений отражаются языковые процессы и явления, характерные для определенного периода. В языке художественной прозы, трансформируясь в сознании писателя (представителя определенного этноса), отражается жизнь народа, его мировоззрение, верования, идеология. Все эти важные для этноса понятия концептуализируются и существуют в сознании говорящих в виде определенных ментальных образований – концептов» [7, с. 4].

Среди характеристик художественного дискурса важное место принадлежит описанию типажей для того или иного периода.

В украинском художественном дискурсе XIX века центральное место принадлежит лингвокультурным типажам «пан», «крестьянин», «крестьянка»,